

Sosiaalihuollon puolesta viisi vuosikymmentä

Vuonna 1953 perustettu Huoltaja-säätiö on osaltaan vaikuttanut suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamiseen ja etenkin sosiaalihuollon kehittämiseen. Toiminnan johtavana tavoitteena on ollut vahvistaa sosiaalihuollon tieto- ja osaamispohjaa.



Huoltaja-säätiö lahjoitti vuonna 1973 kirjoituskoneen Tampereen yliopiston sosiaaliturvan opinto-osastolle. Kuvassa luovuttajana säätiön hallituksen puheenjohtaja Toivo Ailio sekä vastaanottamassa kättään ojentaen Sakari Laari, takana seisoo Liisa Ristikartano. Koneetta kokeilee Kaija Nopo vieressään Risto Akkanen. Luovutustilaisuus järjestettiin 4. huhtikuuta säätiön toimistohuoneessa, joka sijaitsi Koskelantie 17 kellarikerroksessa säätiön taloudenhoitajan Maija Salolahden asuintalossa.

Tänä vuonna tulee kuluneeksi viisikymmentä vuotta Sosiaaliturva-lehden julkaisijan Huoltaja-säätiön perustamisesta. Säätiön perusti Huoltaja-lehden julkaisija Aikakauslehti Huoltaja r.y. 23. marraskuuta 1953 saatuaan oikeusministeriöltä tähän luvan ja vahvistuksen sääntöilleen. Pyrkimys oli ennen kaikkea saada lehden julkaiseminen vakaalle pohjalle. Lehden nimi muutettiin Sosiaaliturvaksi vuonna 1976.

Viime vuonna 90 vuotta täyttänyt Sosiaaliturva-lehti ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1912 nimellä Köyhäinhuoltolehti valtion virkamiesten toimittamana Kuopiossa. Julkaisupaikan siirrettyä 1919 Helsinkiin julkaisijana jatkoivat Köyhäinhuoltolehti Oy, vaikka lehden nimi muuttuikin Huoltajaksi. Aikakauslehti Huoltaja r.y. tuli lehden julkaisijaksi vuonna 1927.

Huoltajan toimitussihteerinä 1950-luvulla toiminut Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lehtori Veikko Piirainen on myöhemmin muistellut, että säätiön perustamista ehdotti lehden silloinen päätoimittaja, Helsingin huoltotoimen toimitusjohtaja Alpo Asteljoki. Säätiömuodon katsottiin soveltuvan yhdistystoimintaa paremmin julkaisutoiminnan harjoittamiseen. Samalla säätiön tehtäviksi annettiin sosiaalihuoltoon kohdistuvan tieteellisen tutkimuksen, alalla toimivien ammattikoulutuksen sekä sosiaalihuoltoa koskevan valitus- ja tiedotustoiminnan edistäminen ja tukeminen.

Ammattikirjallisuuden puute

Sosiaalihuoltoa käsittelevä kotimainen kirjallisuus oli 1950-luvulla vähäistä: oppikirjoista ja käytännön työtä palvelevista oppaista oli puutetta. Jo vuonna 1954 julistettiin haettavaksi Huoltaja-säätiön ensimmäiset tutkimusapurahat. Hakuilmoituksessa asetettiin ”*etusija selkäläisille tutkimuksille ja töille, joilla on merkitystä käytännölliselle sosiaalihuoltotyölle tai sosiaalihuollon opetukselle*”.

Sosiaalihuolto oli hoitanut sotavuosien jälkeen poikkeuksellisia tehtäviä aina 1950-luvun alkuun asti. Huoltaja-säätiön perustamisen aikoihin 1950-luvun alkupuolella sosiaalihuolto oli alkanut suuntautua taas varsinaiseen toimintaansa. Sotaa edeltänyt lainsäädäntö ei kuitenkaan vastannut enää muutuneiden olojen tarpeita. 1950-luku oli sosiaalihuollon lainsäädännön aikaa.

Valtion keskushallinnon tiedotus kunnille sosiaalihuollon uudistuksista oli vielä tuohon aikaan puutteellista, ja tuota puutetta paikkasi Huoltaja-säätiö julkaisuillaan. Esimerkiksi vuoden 1956 aikana julkaistiin Huoltajassa varatuomari Alpo Asteljoen kirjoittama ”Huoltoapulakia pykälittäin”, josta otettiin vuoden lopulla erillispainos ja seuraavana vuonna vielä toinen painos.

Asteljoen opaskirjanen aloitti Huoltaja-säätiön julkaisusarjan, jota Sosiaalihuollon Keskusliitto markkinoi. Seuraavana vuonna sarjassa ilmestyi suuren suosion saanut Osmo Toivolan Sosiaalihuollon tietokirja, joka ilmestyi myös ruotsiksi.

Sarjassa ilmestyi kirjoja vuoteen 1961. Muun muassa vuosina 1959-61 ilmestyi usean tekijän yhteistyönä filosofian maisteri Jaakko Päivärinnan toimittama kolmiosainen teos Kunnalliskodit ja vanhainkodit, jossa käsiteltiin kunnalliskotien suunnittelua ja yleistä hallintoa, huollettavien hoitoa ja huoltoa sekä taloudenhoitoa.

Suuri oppiriita

Suomalaisessa sosiaalihuollossa oli muhinut 1940-luvun lopulta lähtien suuri oppiriita. Asla- ja muiden vastaavien stipendien avulla suomalaiset sosiaalialan opettajat, opiskelijat ja työntekijät olivat päässeet amerikkalaisiin oppilaitoksiin tutustumaan sikäläiseen teoriaan ja käytäntöön. Tuliaisina kotimaahan he toivat case workin eli henkilökohtaisen huollon. Siitä tuli seuraavina vuosikymmeninä sosiaalihuollon opetuksen suuri kiistakysymys – ja

Huoltaja-säätiökin kietoutui tähän kiistaan.

Sosiaaliministeriön ylitarkastaja Lauri Tarvainen oli uuden teorian puolestapuhuja. Hänen mielestään psykologisen käsitteilyn syventäminen oli se uudistus, jota suomalainen sosiaalihuolto kaipasi. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa avohuollon opetuksesta vastasi lehtori Veikko Piirainen, jota case work ei vakuuttanut. Huoltajan toimitussihteerinä ja Huoltaja-säätiön hallituksen jäsenenä hän vaikutti siihen, etteivät Amerikan opit saaneet suurta painoarvoa lehdessä. Aihepiiriä käsiteltiin, mutta metodikysymykset olivat vain osa lehden sisältöä.

Amerikkalaisen suunnan kannattajat lähestyivät Huoltaja-säätiön hallitusta 4.2.1956 kirjelmällä. He totesivat, että sosiaalityöntekijäin lukumäärä on lisääntynyt ja toiminnan kehityksessä myös heidän pätevyyteensä on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota:

”Sosiaalityöntekijäin koulutus on samalla tehostunut, ja pääosa heistä on saanut tehtävänsä ammatillisen perusvalmennuksen. Täten on kiteytyneet sosiaalityöntekijäin ammattikunta, jonka rajat tosin ovat vielä linjoittamatta ja jonka kaikilla jäsenilläkään tuskin vielä on selvää tietoisuutta tähän ryhmään kuulumisesta... Tarvitaan nykyistä laajempia mahdollisuuksia esim. huoltomenetelmien yksityiskohtaiseen selvittelemiseen ja niistä keskustelemiseen... Edellä esittämämme johdosta pyydämme Huoltaja-säätiötä maan arvovaltaisimman huoltoalan lehden julkaisijana harkitsemaan, tunnetaanko myös säätiön taholla sosiaalityöntekijäin ammatillisten kysymysten käsitteily edellä tarkoitettussa mielessä tarpeelliseksi. ...Olisiko aiheellista ja mahdollista ottaa yllä esitettyjä näkökohtia huomioon Huoltajan toimintasuuntaa määriteltäessä tai ehkä mieluummin perustaa nykyisellään säilytettävän Huoltajan rimmalle uusi, nimenomaan sosiaalityöntekijäin ammatillisia kysymyksiä käsittelevä julkaisu.”

Kirjelmän olivat allekirjoittaneet Mervi Ahla, Ahti Hailuoto, Liisa Hakola, Helmi Mäki, Veikko Niemi ja Lauri Tarvainen. Kirjelmä merkittiin tiedoksi Huoltaja-säätiön hallituksen kokouspöytäkirjaan, mutta se ei johtanut muihin toimiin.

Oppiriidasta huolimatta amerikkalaisen koulukunnan edustajat saivat Huoltaja-säätiöltä tutkimusapurahoja. Vuonna 1956 filosofian maisteri Mervi Ahlalle myönnettiin apuraha huollettavien tuntemusta ja käsitteilytaitoa edistävän oppikirjan laatimista varten ja filosofian maisteri Lauri Tarvaiselle Lyhyt sosiaalihuollon metodioppi -nimisen oppikirjan laatimista varten. Erillisten oppikirjojen sijaan apurahan saajat laativat yhteisen teoksen Henkilökohtainen huolto, joka ilmestyi vuonna 1959. Sittemmin myös Helmi Mäki sai Huoltaja-säätiöltä apurahan lisensiaattityötään varten.

Säätiön rahoitus Pekka Kuusen suurtyölle

Sotavuosien jälkeen 1950-luvun alkupuolella sosiaalihuollon kehittäminen oli päässyt hyvään vauhtiin, kunnes hyvin alkanutta kehitystä häiritsi vuosikymmenen lopulla taloudellinen lama valtion kassakriisineen. Sosiaalihuoltoa, jopa koko sosiaalipolitiikkaa, ryöpytettiin siitä, että se jakoi apua liian löysin perustein ja hävitti siten kansalaisten mielenkiinnon oman toimeentulonsa turvaamiseen.

Valtiontalouden kestävyys pohdittiin muun muassa syksyllä 1957 Sosiaalipoliittisen yhdistyksen keskustelutilaisuudessa. Valtiotieteen tohtori Pekka Kuusi tarkasteli tilaisuudessa sosiaalipoliittikan kehitystä kansantalouden taustaa vasten. Hänen mielestään sosiaalipoliittikkaa oli harjoitettu vailla suunnitelmallisuutta. Kuusi esitti ajatuksen pitkän aikavälin ohjelman laatimisesta maamme sosiaalipoliitikalle.

Kuusen ehdotusta oli käsitelty Sosiaalipoliittisen yhdistyksen hallituksessa ja sitä oli poh-

dittu lukuisissa epävirallisissa neuvotteluissa. Mainittakoon, että Huoltaja-säätiön hallituksen jäsenistä puheenjohtaja Alpo Asteljoki ja Aune Mäkinen-Ollinen olivat myös Sosiaalipoliittisen yhdistyksen hallituksen jäseniä.

Ohjelman laatimisen kokonaiskustannuksiksi arvioitiin miljoona silloista markkaa. Huoltaja-säätiöltä pyydettiin vuodeksi 1958 puolta tuosta summasta. Muu rahoitus oli tarkoitettu saada valtioneuvostolta. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen esimies, professori Heikki Waris toimi tuolloin Rainer von Fieandtin johtaman virkamieshallituksen sosiaaliministerinä. Hän oli esittänyt suunnitelman yksityiskohtaisesti pääministerille, joka oli pitänyt siitä hyvänä.

Ohjelmaa laatimaan Sosiaalipoliittinen yhdistys kutsui asian tuntijaryhmän, johon kuului myös Alpo Asteljoki. Ohjelman edellyttämä varsinaisen tutkimustyö ja itse ohjelman kirjoittaminen olivat Pekka Kuusen tehtäviä.

Huoltaja-säätiön apuraha sosiaalipoliittisen kokonaisuohjelman laatimiseksi maksettiin seuraavan vuoden aikana, kun hankkeen muukin rahoitus oli selvillä. Säätiön apurahan lisäksi Sosiaalipoliittinen yhdistys sai siihen valtionavustusta, mutta joutui käyttämään siihen myös omia varojaan.

Pekka Kuusen oli alun perin tarkoitus saada ohjelma laadituksi vuoden 1958 aikana, mutta työn edistyessä sen tavoitteet laajenivat. Sosiaalipoliittinen yhdistys kääntyi asiassa säätiön puoleen 16. helmikuuta 1959 päivättyllä yhdistyksen esimiehen Heikki Wariksen ja sihteerin Aarne I. Välikankaan allekirjoittamalla kirjeellä ja pyysi Kuusen hankkeelle lisävavustusta, jota perusteltiin muun muassa seuraavasti:

”...Kirjoitettava teos ei tule – kuten vuosi sitten otaksuttiin – lähinnä vain selvittelemään erilaisen sosiaalimienojen osuutta kasvavasta kansantulosta, vaan teos

Mikä on säätiö?

Säätiöinstituutio on Säätiöhakemiston (1977) mukaan ikivanhaa perua. Jo noin 1400 eKr. eräs faaraon kirjuri perusti säätiön ”sielunsa asunnon hoitamiseksi”

Suomessa on ollut säätiöitä keskiajalta lähtien. Ensimmäinen säätiölaki saatiin kuitenkin vasta vuonna 1931 kahdentoista vuoden valmistelun jälkeen. Maamme itsenäistyttyä oikeusministeriön virkamiehenä toiminut Ilmari Tawaststjerna sai tehtäväkseen valmistella mietinnön ja lakiehdotuksen säätiöistä. Hän jätti esityksensä lainvalmistelukunnalle syyskuun alussa 1921. Jatkovalmistelu venähti, ja laki vahvistettiin vasta 1930. Säätiölakia on myöhemmin täydennetty. Säätiöasetus on viimeksi vuodelta 1987.

Säätiöt voivat olla joko julkisoikeudellisia – kuten Suomen Pankki tai Kansaneläkelaitos – tai yksityisoikeudellisia. Säätiölaki ei koske julkisoikeudellisia säätiöitä.

Yksityisoikeudellisia ovat rakenteeltaan itsenäiset säätiöt ja eläkesäätiöt. Yksityisille säätiöille on ominaista, että ne toimivat julkisen valvonnan alaisina ja säätiöiden perustajien antamalla määräyksillä on pitkäaikainen sitovuus. Säätiöiden hallintoelimet eivät voi itsenäisesti muuttaa säätiöiden tarkoitusta.

Säätiö numero 837

Suomessa säätiöt ovat olleet rekisteröityjä vuodesta 1931 lähtien. Ensimmäisenä vuonna rekiste-

roitiin joitakin jo aiemmin toimineitakin. Aikaisemmin rekisteriä ylläpiti oikeusministeriö, nykyään patentti- ja rekisterihallitus. Kun Huoltaja-säätiö vuonna 1953 rekisteröitiin, säätiön järjestysnumeroksi tuli 837. Säätiörekisterin mukaan kuluvan vuoden syyskuun lopussa säätiöitä oli 2 677.

Vuonna 1995 Suomalaisen kirjallisuuden seura julkaisi luettelon apurahoja jakavista säätiöistä. Tuolloin luetteloon tuli 554 apurahoja jakavaa säätiötä. Nämä yleishyödylliset säätiöt – Huoltaja-säätiö mukaan lukien – antoivat apurahoja ja tukivat yleishyödyllistä toimintaa vuosittain noin 400 miljoonalla markalla.

Kolmekymmentä apurahoja jakavaa säätiötä ja rahastoa käynnisti vuonna 1970 Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan. Tämä yhteistoimintaelin perusti vuonna 1972 Säätiöpalvelu -nimisen toimiston. Säätiöpalvelun tiedonkeruun pohjalta on vuonna 1977 julkaistu Säätiöhakemisto ja vuonna 1995 Säätiöluettelo apurahoja jakavista säätiöistä. Vuotuisiesitteiden lisäksi Säätiöpalvelu on julkaissut vuonna 2001 Hyvä Säätiötapa -esitteen. Tänä vuonna pidettiin 10. lokakuuta perustava kokous Neuvottelukunnan rekisteröimiseksi, mikä tapahtunee vielä tämän syksyn kuluessa.

Jaakko Tuomi

pyrkii antamaan vastauksen yleisempään kysymykseen: mikä on oleva sosiaalipoliittikan asema ja tehtävä taloudelliseen kasvuun pyrkivässä yhteiskunnassa. Kirjan ensimmäinen osa on tarkoitettu valaisemaan tätä ongelmaa. Toisessa osassa tullaan antamaan viitteitä siitä, miten sosiaalipoliittikka ja sen eri lohkot tulisivat taloudelliseen kasvuun pyrkivässä 1960-luvun yhteiskunnassa kehittyvänsä. Jo nyt on voitu todeta, että tällä selvityksellä on edellytyksiä muodostua yhteiskuntapolitiikkamme eheyttämisen kannalta arvokkaaksi ja ajatuksia herättäväksi työksi...”

Säätiön hallitus myönsi hankkeelle lisävavustusta vuonna 1959. Sosiaalipoliittinen yhdistys sai hankkeelle lisävavustusta myös valtiolta vielä kolmena vuotena. Sosiaalivaltion rakentamisen ohjenuoraksi muodostunut Pekka Kuusen teos 60-luvun

sosiaalipoliittikka ilmestyi lopulta vuonna 1961.

Sosiaalihuollon Keskusliitto tiivis yhteistyökumppani

Säätiön perustamisesta lähtien Sosiaalihuollon Keskusliitto oli sen tiivis yhteistyökumppani ja keskeinen tuen saaja. Vasta vuodesta 1973 Raha-automaattiyhdistyksen tuki keskusliitolle oli suurempi kuin säätiön tuki. Yhteistyö oli erityisen kiinteää 1950- ja 1960-luvuilla. Säätiö toimi matalla profiililla: asioiden toimeenpano ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluivat keskusliitolle.

Jälkeenpäin yhteistyötä on luonnehdittu toteamalla, että keskusliitto toimi tuohon aikaan säätiön työrukkasena. Säätiön tarkoitukset ovat toteutuneet keskusliiton toiminnassa erityisesti sen järjestäessä koulutusta ja kustantaessa alan kirjallisuutta.

Yhteistyö Sosiaalihuollon Kes-

kusliiton kanssa ei suinkaan ole ollut yksipuolista. Säätiön ja keskusliiton yhteistoimintaa koskevassa puheenvuorossaan Huoltaja-säätiön isännistön kokouksessa 15.4.1977 silloinen säätiön sekä keskusliiton hallituksen jäsen Aulis Pirinen on kuvannut sitä muun muassa seuraavasti:

”Luonteeltaan yhteistoiminta on ollut samojen asioiden ajamista; valistamista, tiedottamista, tutkimuksen tukemista ja painostamista sekä toisen toiminnan taloudellista ja muuta tukemista. Toisen toiminnan taloudelliseen tukemiseen käytetyt rahavirrat ovat yleensä käyttäneet yksisuuntaista ajorataa, nimittäin säätiöstä keskusliittoon. Kohtuuttoman yksipuolista ja epäoikeudenmukaista olisi kuitenkin väittää, että saavana osapuolena taloudellisessa mielessä olisi ollut ainoastaan keskusliitto. Viime mainittu on vuosikymmenien kuluessa voinut mo-



Huoltaja-säätiön vuoden 1979 apurahojen jakotilaisuus säätiön toimistossa: Paula Määttä vastaanottaa tutkimusapurahansa säätiön hallituksen puheenjohtajalta Usko Tiaiselta. Säätiön edustajina paikalla myös Jori R. Rissanen (vas.) ja Olavi Riihinen. Mirja Satka (oik.) ja Sirpa Taskinen saivat myös tutkimusapurahat. Jorma Sipilä palkittiin teoksestaan Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen.

nella muotoa toimia myös lehtemme hyväksi mm. ajankohtaista ja asiantuntevaa materiaalia tuottamalla. Lehdelle liitto on ollut erittäin käyttökelpoinen ja tarkoituksenmukainen kytkentä sosiaalihuollon toteutusportaisiin.”

Sosiaalihuolto arvostelun kohteena

Nopean teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena suomalainen yhteiskunta muuttui vauhdilla 1960-luvulta 1970-luvun alkuun tultaessa. Syvä yhteiskunnallinen murros rikkoi perinteiset sosiaaliset verkostot. Lisäväriä tähän rajuun murrokseen toivat kulttuuri-, vasemmisto- ja ylioppilasradikalismien aaltoilut sekä erilaiset yhden asian liikkeet.

Kuohuvalla 1960-luvun lopulla sosiaalihuolto joutui arvostelun kohteeksi. Vuonna 1967 julkaistiin Lars D. Eriksonin toimittama teos Pakkoauttajat. Usean kirjoittajan kookomateoksessa arvosteltiin va-

paudenriistoa ja tahdonvastaisia toimia sosiaalihuollossa. Vaadittiin, että sosiaalihuollolta tulee poistaa kontrolli- ja köyhäinhoidon luonne, jotta ihmiset rohkenisivat käyttää sosiaalipalveluita selviytyäkseen jokapäiväisen elämän ongelmista ja kriiseistä.

Sosiaalihuollon periaatteiden uudistaminen oli annettu vuonna 1967 parlamentaariselle komitealle, jonka puheenjohtajana toimi nuori kansanedustaja Antti-Veikko Perheentupa. Hän oli kuuluvasti arvostellut sosiaalihuoltoa, erityisesti koulukoti- ja työlaitostoimintaa sekä alkoholihuoltoa. Sosiaalihuollon periaatekomitea työskenteli yli kuusi vuotta ja sai aikaan kaksi mietintöä. Vuonna 1968 ilmestyneessä mietinnössään komitea määritteli ne yleiset periaatteet, joiden varassa sosiaalihuoltoa alettiin kehittää monipuoliseksi sosiaalipalvelujärjestelmäksi. Ne ovat palvelun, normaalisuuden, kuntoutuksen,

valinnanvapauden ja luottamuksellisuuden periaatteet.

Kiivas keskustelu pakkoauttajista innoitti Huoltaja-säätiönkin järjestämään yhdessä Sosiaalihuollon Keskusliiton kanssa epäsosiaalisten huoltoa koskevan kutsuseminaarin joulukuussa 1968 Lappeenrannassa. Seminaaria valmistellut säätiön toimikunta kuuli asiantuntijanaan muun muassa Antti-Veikko Perheentupaa. Tämä niin sanottu pakkoauttajat-seminaari oli ensimmäinen säätiön nimissä järjestetty seminaari.

Seminaarissa käsiteltiin päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien, sosiaalisesti sopeutumattomien lasten ja nuorten sekä irtolaisten huoltoa. Seminaarin työryhmissä pohdittiin moraalia ja moralisointia, asenteita sekä sosiaalihuollon keinoja vaikeasti sopeutuvien huollossa.

Seminaariraportti jaettiin muun muassa sosiaali- ja ter-

veysministeriölle, sosiaalihuollon ja terveysministeriölle sekä sosiaalihuollon periaatekomitealle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö

Suomi oli siirtynyt 1960-luvulla sosiaalivakuutuksen aikakauteen: työeläkelakien lisäksi oli säädetty sairausvakuutuslaki. Tuolloin toteutettiin myös tärkeä hallinnollinen uudistus: vuonna 1968 sosiaaliministeriö muutettiin sosiaali- ja terveysministeriöksi, kun terveysasiat siirrettiin sisäministeriöstä sosiaaliministeriön alaisuuteen. Myös lääkintöhallitus tuli sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen sekä heinäkuussa 1968 toimintansa aloittanut sosiaalihuollon. Vuonna 1971 lääneihin perustettiin sosiaali- ja terveysosastot.

Keskushallinnon lisäksi kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoimintakysymyksistä alettiin keskustella 1960-luvun lopulla. Vuonna 1968 ilmestyi aiheesta Huoltajan teemanu-



Huoltaja-säätiö juhli 17. syyskuuta 1981 monivuotisen hankkeensa, nelikielisen sosiaaliturvan sanaston ilmestymistä. Sanaston koonnut toimikunta asetettiin vuonna 1973 ja sen puheenjohtajaksi nimitettiin professori Veikko Piirainen. Kuvassa Piirainen saa tekijäkappaleensa säätiön hallituksen varapuheenjohtajalta Jori R. Rissaselta. Kuvassa lisäksi sanaston tekoon osallistuneita: Maija Salolahti (vas.), Armas Nieminen, kirjapaino Gummeruksen edustaja Alpo Eskelinen, Jaakko Tuomi, Jussi Päckilä, R. J. Milton, Osmo Toivola, graafikko Eeva Mehto, Kerttu Piirainen ja Sirkka Oehlandt.

mero, jossa käsiteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnollista yhdistämistä kunnissa. Uskottiin, että yhteisen hallinnon avulla voitaisiin hoitaa tehokkaasti yhteisiä toiminta-alueita, joita on erityisesti vanhustenhuollossa.

Säätiön mielenkiinto sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöhön ei jäänyt vain Huoltajan varaan. Säätiö järjesti yhdessä Lappeenrannan kesäyliopiston kanssa aiheesta kaksi seminaaria vuosina 1970 ja 1971. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa koskevien seminaariohjelmien suunnittelusta vastasi säätiön asettama toimikunta puheenjohtajanaan Jaakko Tuomi.

Seminaareissa hahmoteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon uutta organisaatiota. Sen tavoitteiksi listattiin erilaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen mahdollisimman hyvä saavutettavuus sekä niiden järjestämisen taloudellisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Organisaatiomallissa sosiaali- ja

terveyspalvelut keskitettiin paikallistasolla yhden lautakunnan alaisuuteen ja luotiin tätä vastaava hallintojärjestelmä.

Seminaarien anti koottiin raporttiin, jonka tiivistelmän ”Käytännön puheenvuoro kansanterveystyöstä käytävään keskusteluun” Huoltaja-säätiö julkaisi vuonna 1971. Sitä jaettiin Sosiaalihuollon Keskusliiton välityksellä muun muassa eduskuntaan ja kaikkiin kuntiin. Eduskuntakäsittelyssä oli juuri tuolloin kansanterveyslaki, johon pyrittiin vaikuttamaan. Lakiin haluttiin säännökset sosiaali- ja terveystoimen paikallisesta yhdistämisestä.

Yhdistämistä koskevia säännöksiä ei lakiin tullut, mutta eduskuntakäsittelyssä hallituksen lakiesitystä muutettiin niin, että kuntien sosiaali- ja terveyslautakunnat voitiin yhdistää.

Ensimmäisenä ehti sosiaali- ja terveyslautakuntansa yhdistää Kerava, jossa lautakunnat

yhdistettiin vuoden 1973 alusta. Seuraavina tulivat Lappeenranta ja Kotka, joissa lautakunnat yhdistettiin vuoden 1975 alusta. Nykyisin yhdistetty lautakunta on 179 kunnassa.

Sosiaalihuollon tavoitteita ja tehtäviä selvittämään

Vuonna 1972 aikakauslehti Huoltaja täytti 60 vuotta. Juhlavuonna säätiön hallitus asetti varapuheenjohtajansa Usko Tiaisen johtaman toimikunnan selvittämään sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita. Taustalla oli tyytymättömyys sosiaalihuollon periaatekomiteaan, jonka työ ei käytännön ihmisten mielestä tarjonnut kuin kauniita julkilausumia.

Vielä samana syksynä järjestettiin sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita koskeva lehden juhlaseminaari. Sen julkilauseuttuna pyrkimyksenä oli helpottaa käytännön sosiaalityössä toimivien asemaa ja orientoitumista erilaisten vaatimus-

ten ristipaineessa. Seminaarin johtajana toiminut Usko Tiaisen tiivistä seminaarin annin muun muassa seuraavasti:

”... Sosiaalihuollon tavoitteista voidaan keskustella monella tasolla. Keskustelua voidaan käydä korkealla periaatteellisella tasolla sellaisten käsitteiden puitteissa kuin tasa-arvoisuus, demokratia ja köyhyyden poistaminen. Toisaalta tavoitekeskustelu voidaan rajoittaa konkreettisempiin, paremmin saavutettavissa oleviin osatavoitteisiin kuten ennaltaehkäisyyn ja integrointiin yhteiskunnan eri toimintoihin. Seminaari pyrki nimenomaan näihin konkreettisiin osatavoitteisiin.

... Taloudellisen kasvun rinnalle yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden joukkoon on nousemassa uusi käsite: elämisen laatu. Kilvoittelun elämisen laadun ja hyvinvoinnin tasaisemmasta jakaantumisesta toivotaan johtavan parempiin tuloksiin kuin tähänastinen kilvoittelu taloudellisesta kas-



HUOLTAJA-SÄÄTIÖN ARKISTOARVU LOKINEN

Huoltaja-säätiö järjesti sosiaalialan koulutusta ja työtä käsittelevän tietoiskuseminaarin 16. joulukuuta 1987. Kuvassa seminaarin osanottajia: Matti Marjanen (vas.), Jaakko Tuomi seminaarin puheenjohtajana, Maija-Liisa Ström, Ahti Puumalainen, Marjatta Pakarinen, Aulikki Kananoja ja Sinikka Rautakivi. Edessä selin Pirjo Autio (vas.), Leena Kainulainen ja Raili Ruuskanen.

vusta, joka johtaa väistämättömästi luonnonvarojen ehtymiseen ja ympäristön saastumiseen.

... Sosiaalihuollon tavoitteena tulee olla yksilöiden ja perheiden sosiaalisen selviytymisen edistäminen siten, että kaikille yhteiskunnan jäsenille turvataan valitsevan kulttuurin mukaisten tarpeiden tyydyttäminen. Sosiaalihuolto on usein nähty viimeisijaisena minimitoimeentulon turvaajana. Tämän näkemyksen tulee muuttua ja kehittyä...

Sosiaalihuollon tulee pyrkiä aktiiviseen palvelusten tarjontaan ja tiedotushenkiseen toimintaan palvelusten tarpeessa olevien kansalaisten hyväksi. Sosiaalityöntekijöiden tulee päästä vaikuttamaan yhteiskunnan suunnitteluun asiantuntemuksellaan ja kokemuksellaan, tiedoillaan ja taidoillaan. Tätä asiantuntemusta ei kuntien keskushallimolla eikä myöskään valtakunnallisilla päätöksentekijöillä ole varaa jättää käyttämättä."

Sosiaalihuollon tehtävien ja tavoitteiden selvittämisestä kehkeytyi sittemmin säätiön moni-

vuotinen hanke. Tarkoituksena oli julkaista Huoltaja-säätiön ehdotus suomalaisen sosiaalihuollon tavoitteiksi ja tehtäviksi sekä niiden toteuttamiseen tarvittaviksi keinoiksi. Aiheesta koskeva laaja tutkimusprojekti alkoi vuonna 1975. Siinä oli tutkijana valtiotieteen ja teologian kandidaatti Jaakko Saari säätiön apurahojen turvin.

Projekti jatkui vuoteen 1981, jolloin se säätiöstä riippumattomista syistä jouduttiin päättämään. Tutkimusta ohjanneen neuvottelukunnan jäsen Aulis Pirinen on kuvannut projektia seuraavasti:

"Tutkimuksen tuli olla sekä hyvin käytännönläheinen että tiedettä palveleva ja lainsäädännön kehitystä edistävä. Syntyi pulma. Miten samalla kertaa palvelu kahta herraa; tiedettä ja käytäntöä. Neuvottelukunnassa käytiin värikkäitä keskusteluja tieteen edustajien ja käytännön edustajien välillä. Tekohengityksestä huolimatta projekti aikanaan päättyi ilman loppuraporttia. Sen parhaaksi anniksi jäi itse prosessi."

Järjestelmäkeskeisestä ongelmakeskeiseen sosiaalihuoltoon

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisen aikaa 1970-luvulta 1980-luvulle kuvastavat osaltaan Huoltaja-säätiön juhlaseminaarit. Kun sosiaalihuollon tehtäviä ja tavoitteita koskeva seminaari järjestettiin 1972, uskottiin vahvasti, että järjestelmäkeskeinen ja lakisäätöinen sosiaalipolitiikka ja sosiaalihuollon osana kykenee ehkäisemään yksilönkin ongelmia. Järjestelmäkeskeisyys sopi yhteiskuntaan, joka ponnisteli kohti yhteistä päämäärää: hyvinvointivaltiota.

Kymmenen vuotta myöhemmin Sosiaaliturva-lehden 70-vuotisjuhlaseminaarissa syksyllä 1982 oli aiheena "Järjestelmäkeskeisestä ongelmakeskeiseen sosiaalihuoltoon".

Aiheella haluttiin herättää kysymys, vastaako järjestelmäkeskeisyys enää 1980-luvulla sosiaalisiin ongelmiin.

"... Olemme kiinni valtakunnallisesti koordinoituista ja ohja-

tuista järjestelmistä. Nämä taas liittyvät valtion budjettiin, mikä taas riippuu maamme kansainvälisestä suoriutumiskyvystä... Hyvää tarkoittava sosiaalityöntekijä ei voi suuressakaan määrin auttaa hänen apuansa tarvitsevaa..."

Yhteiskuntamme on kehittynyt siihen tilaan, missä vain aktiiviset, hyvän itsetunnon ja mieluiten myös suhteellisen hyvät taloudelliset resurssit hankkineet pysyvät pinnalla. Mitä teemme niille muille? Yhteiskunnan sisäiset konfliktit saattavat kärjistyä tai sitten syrjityt vetäytyvät hiljaiseloon, kuten seminaarissa epäiltiin..." kirjoittaa Huoltaja-säätiön hallituksen jäsen, professori Briitta Koskiahho Sosiaaliturva-lehden vuoden 1982 juhlanumeron pääkirjoituksessa.

Usko Tiaisen laatimassa seminaarin yhteenvedossa todetaan järjestelmä edelleen tarpeelliseksi, mutta samalla korostetaan sosiaalityön merkitystä:

"... Yhteiskunnan ja sen talouden kehitys ja kehityssuhteet



Huoltaja-säätiö on tarjonnut vuosien varrella isännistön jäsenille mahdollisuuden tutustua muiden maiden sosiaalihuoltoon järjestämällä opintomatkoja. Syksyllä 2003 opintomatkka suuntautui EU:n puheenjohtajamaana toimivaan Italiaan. Kuvassa isännistön jäseniä puolisoineen Roomassa.

asettavat suuria haasteita sosiaalityölle... Haasteita tulee myös ammattikoulutukselle. Sosiaalityöntekijällä on oltava sellainen ammattitaito, että hän osaa vaikuttaa ongelmia ehkäisevästi ja auttaa yhteisöä ja yksilöä oikein..."

Seminaarissa sosiaalityön työmenetelmistä ja niiden kehittämistä alustanut lehtori Aulikki Kananoja Helsingin yliopistosta esitti ajatuksen sosiaalityön opetus- ja kehittämisyksiköistä, joissa tieteellinen tutkimus ja käytännön sosiaalityö olisivat kiinteässä yhteydessä.

Huoltaja-säätiö innostui ajatuksesta ja asetti vielä samana vuonna toimikunnan selvittämään asiaa. Selvityksen johdosta Huoltaja-säätiö esitti kirjelmässään 9.5.1983 sosiaali- ja terveysministeriölle, että ministeriö ryhtyisi käytännön toimiin sosiaalityön tutkimus- ja kokeilukeskuksen tai -keskusten perustamiseksi jo vuoden 1984 aikana tai mahdollisimman pian. Asia ajoi ministeriössä voimakkaasti

sosiaalihuolto-osaston osastopäällikkö Matti Marjanen, joka oli ollut jäsenenä säätiön asiaa selvittävässä toimikunnassa.

Ensimmäiset opetussosiaali-keskukset aloittivat toimintansa 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Niiden nyttemmin toteutuneina vastineina ovat sosiaalialan osaamiskeskukset.

Tukea koulutukselle

Sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimukset tulivat voimaan vuonna 1984. Niiden vuoksi sosiaalityöntekijöiden yliopistolista koulutusta lisättiin. Tampereen, Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistojen lisäksi sosiaalityöntekijöitä alettiin kouluttaa Lapin korkeakoulussa syksyllä 1982 ja Kuopion yliopistossa syksyllä 1984.

Sosiaaliturva-lehden 70-vuotisjuhlan merkeissä 1982 Huoltaja-säätiö lahjoitti Lapin korkeakoulun kirjastolle sosiaalialaa koskevan kirjaston luomiseksi apurahan kirjojen hankkimiseksi sekä Huoltajan/Sosiaaliturvan vuosikerrat sidot-

tuina vuosilta 1932-1981 ja kaikki saatavissa olleet Sosiaaliturvan Keskusliiton julkaisut kahtena kappaleena. Sosiaalityön koulutuksen alkaessa Kuopion yliopistossa syksyllä 1984 tehtiin vastaava lahjoitus Kuopion yliopiston kirjastolle.

Koulutuskysymykset olivat keskeisiä Huoltaja-säätiön toiminnassa aina 1990-luvun alkupuolelle. Erityistä huomiota kiinnitettiin alan ammattikirjallisuuteen tai pikemminkin sen puutteeseen. Asiaa selvittänyt säätiön työryhmä järjesti aiheesta tietoisuseminaarin säätiön toimistossa keväällä 1990. Kipeimmin kaivattiin sosiaalityön menetelmiä koskevaa teosta. Lisäksi oli tarvetta sosiaalipolitiikkaan keskittyvälle oppikirjalle sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä ja sosiaalitoimen johtamista käsitteleville kirjoille.

Seminaarin jatkotyöskentelyn pohjalta Huoltaja-säätiön hallitus neuvotteli Sosiaaliturvan Keskusliiton kanssa ammattikirjallisuuden tuottami-

sesta. Liikkeelle lähdettiin sosiaalityön metodioppikirjasta: säätiö valmisteli oppikirjaa yliopistojen sosiaalihuollon lehtoreiden kanssa ja tuki oppikirjan kirjoittajia säätiön apurahoin.

Oppikirja ilmestyi vuonna 1993 Sosiaaliturvan Keskusliiton julkaisemana. Riitta Granfeltin, Harri Jokirannan, Synnöve Karvisen, Aila-Leena Matthies'n ja Anneli Pohjolan sosiaalityötä käsittelevä kokoomateos Monisärmäinen sosiaalityö aloitti samalla keskustelun julkaiseman Sosiaalityökirjallisuussarjan.

Tietoisuseminaareja ajankohtaisista aiheista

Viimeisten viidentoista vuoden aikana Huoltaja-säätiön ohjelmaan ovat kuuluneet tietoisuseminaarit alan ajankohtaisista aiheista. Käsiteltävän aiheen asiantuntijoita on kutsuttu keskustelemaan saman pöydän ääreen ja samalla aiheesta on koottu aineistoa lehteen.

Muun muassa 1990-luvulla ensimmäisellä puoliskolla sää-

tiö järjesti tietoiskuseminaareja laman seurauksista: hyvinvointipalvelujen leikkausten vaikutuksista, riskioloissa elävien nuorten selviytymisestä ja toimeentulotuen epäkohdista.

Lamavuosien jälkeen 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla alkoivat voimistua alueellisen ja paikallisen sosiaalipolitiikan painotukset. Sosiaalipolitiikka osana kaupunkipolitiikkaa oli aiheena vuoden 1996 tietoiskuseminaarisissa. Seuraavana vuonna Huoltaja-säätiö järjesti yhdessä Sosiaaliturvan Keskusliiton kanssa seminaarin alueellisesta sosiaalipolitiikasta.

Huoltaja-säätiö on myös halunnut tukea paikallisen ja seudullisen sosiaalityön kehittämistä, sillä viime vuonna säätiön apurahat julistettiin haettavaksi tällaisiin hankkeisiin.

Apurahoista suuri summa

Huoltaja-säätiön toiminnan johtavana tavoitteena viiden vuosikymmen aikana on ollut vahvistaa sosiaalihuollon tieto- ja osaamispohjaa. Lehden julkaisemisen ohella säätiöllä on omaa kirjankustannustoimintaa, kuten Sosiaaliturvan monikielinen sanasto. Se ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1981. Viime syksynä ilmestyi sanaston seitsemikielinen versio sekä sanakirjana että CD-levykkeenä.

Säätiön myöntämien apurahojen yhteissumma viidenkymmenen vuoden ajalta kohoaa nykyrahaan ja -arvoon muutet-

tuna 2 490 712 euroon. Apurahoista noin puolet on myönnetty Sosiaalihuollon Keskusliitolle ja sen seuraajille.

Sosiaalihuoltoon kohdistuvaan tai siihen läheisesti liittyvään tutkimukseen tai muuhun kirjalliseen työhön apurahoista on suuntautunut noin neljännes. Vuosien kuluessa säätiön tutkimusapurahoja on saanut suuri joukko alan tutkijoita. Lisäksi säätiö on tukenut oppikirjojen kirjoittamista.

Huoltaja-säätiö on myös myöntänyt matka-apurahoja, avustuksia muille yhteisöille sekä apurahoja opiskelijoiden tutkielmien palkitsemiseen. Sosiaalihuoltajien lopputöiden palkitseminen kuului säätiön ohjelmaan vuosikymmeniä. Kansainvälistä kanssakäymistä säätiö on tukenut muun muassa avustamalla muita yhteisöjä niiden järjestäessä alan kansainvälisiä tapahtumia Suomessa.

Lea Suominen-Erhiö & Jaakko Tuomi

Kirjoitus perustuu toimitussihteerin, valtiotieteen maisteri Lea Suominen-Erhiön kirjoittamaan kirjaan Huoltaja-säätiö sosiaalihuollon edistäjänä ja tukijana 50 vuotta, joka ilmestyi Huoltaja-säätiön julkaisemana marraskuussa 2003. Huoltaja-säätiön isännistön puheenjohtaja, sosiaalineuvos Jaakko Tuomi on toiminut kirjan tekemistä ohjanneen työryhmän puheenjohtajana.



MERIA MOILANEN

Huoltaja-säätiön historiikin kirjoittamista ohjannut työryhmä luovutti historiikin käsikirjoituksen Huoltaja-säätiön hallitukselle 19. syyskuuta 2003. Oikealla historiikin kirjoittaja, valtiot. maisteri, Sosiaaliturva-lehden toimitussihteerin Lea Suominen-Erhiö. Hänestä vasemmalle työryhmän jäsenet sosiaalineuvos Aulis Pirinen, sosiaalineuvos Pentti Lappalainen, Huoltaja-säätiön aiempi talouspäällikkö Maija Salolahti ja sosiaalineuvos Jaakko Tuomi. Vasemmalta Huoltaja-säätiön isännistön varapuheenjohtaja Elli Aaltonen, hallituksen jäsen Riitta Pihlaja, hallituksen puheenjohtaja Aulikki Kananoja ja varapuheenjohtaja Alpo Komminaho (lähessä näkymättömissä).

LÄHTEITÄ:

Huoltaja-säätiön toimintakertomukset sekä isännistön ja hallituksen kokouspöytäkirjat liitteineen vuosilta 1953-2003. Huoltaja-säätiön arkisto.

Jaakkola, Jouko – Pulma, Panu – Satka, Mirja – Urponen, Kyösti: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Jyväskylä 1994.

Jousimaa, Kaarina: Näkökulma suomalaisen yhteiskuntaan. Köyhäinhuoltolehti–Huoltaja–Sosiaaliturva 75-vuotias. Huoltaja-säätiö, Jyväskylä 1987.

Piirainen, Veikko: Vaivashoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. Karisto, Hämeenlinna 1974.

Sosiaalipoliittisen yhdistyksen toimintakertomukset vuosilta 1953-1961, yhdistyksen hallituksen kokouspöytäkirjat vuosilta 1957-1961 sekä yhdistyksen tilinpäätökset vuosilta 1958-1961. Kansallisaristo.

Onnittelemme

50-vuotiaasta Huoltaja-säätiötä



VANHUSTYÖN KESKUSLIITTO
centralförbundet för de gamla och ry

www.vanhustyonkeskusliitto.fi



**LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO**

www.lskl.fi